JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MARCO DARMON
14 päivänä heinäkuuta 1994 *

1. House of Lords on 1.3.1993 päivätyllä pyynnöllään pyytänyt ennakkoratkaisua tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27 päivänä syyskuuta 1968 tehdyn Brysselin yleissopimuksen [1] (tämän jälkeen yleissopimus) 5 artiklan 3 kohdan tulkitsemisesta lehdistön kautta tehdyllä kunnianloukkauksella aiheutetun vahingon sattumispaikan määrittämiseen liittyvän kysymyksen yhteydessä.

2. Tutkittavana olevan pääasian tosiseikat, joihin ei ole syytä enempää puuttua, ovat lyhyesti esitettynä seuraavat. Neiti Shevill, jonka kotipaikka on Iso-Britannia, sekä kolme eri sopimusvaltioissa sijaitsevaa yritystä, ovat katsoneet tulleensa loukatuksi France-Soir -lehdessä ilmestyneen artikkelin vuoksi, jonka mukaan kantajat olisivat osallistuneet erään huumekauppaverkoston toimintaan. Kantajat ovat nostaneet kanteen 17.10.1989 France-Soir -lehden kustantajaa Presse Alliance SA -nimistä yritystä vastaan High Court of England and Walesissa vahingonkorvauksen saamiseksi Ranskassa ja muissa valtioissa sekä Englannissa ja Walesissa kärsimistään vahingoista. Kantajat pitäytyivät vaatimuksessaan eräässä myöhemmässä julkaisussa tehdystä oikaisusta huolimatta, jonka tarkoituksena oli hyvittää kantajien maineelle aiheutettu vahinko. Presse Alliance SA on kiistänyt asianomaisen tuomioistuimen toimivallan sillä perusteella, ettei vahinko ollut aiheutunut sen tuomiopiirissä. Oikeudenkäynnin kuluessa pääasian kantajat ovat rajoittaneet korvausvaatimuksensa ainoastaan Englannissa ja Walesissa ilmenneisiin vahinkoihin.

3. Toimivallan puuttumista koskevan väitteen tultua hylätyksi sekä ensimmäisessä että toisessa oikeusasteessa, valituksen perusteella asian tutkittavakseen ottanut House of Lords on katsonut aiheelliseksi pyytää yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisua.

4. Ennen ennakkoratkaisukysymysten käsittelemistä on syytä tutkia, onko sanomalehdessä julkaistuun artikkeliin perustuva henkilön maineelle ja/tai kunnialle aiheutettua vahinkoa koskeva korvausvaatimus 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia.

5. On muistettava, että poikkeuksena yleissopimuksen 2 artiklan sisältämään pääsääntöön, jonka mukaan vastaajan kotipaikan tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, tässä säännöksessä annetaan vaihtoehtoisesti

* Alkuperäinen kieli: ranska.

1 — Sellaisena kuin se on muutettuna 25 päivänä lokakuuta 1982 tehdyllä liittymissopimuksella (EYVL L 388, s. 1).

"sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevissa asioissa" erityinen toimivalta "sen paikkakunnan tuomioistuimille, missä vahinko sattui".

6. Lukuun ottamatta tuomiota asiassa Tessili Italiana Como [2], jonka mukaan 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu "paikkakunta, missä velvoite on täytetty tai jossa se olisi täytettävä", määräytyy asianomaiseen velvoitteeseen soveltuvan kansallisen oikeuden mukaan, yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että sopimuksen sisältämiä ilmaisuja on tulkittava itsenäisesti.

7. Asiassa Kalfelis [3] yhteisöjen tuomioistuin on määritellyt ilmauksen "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia" seuraavasti:

"... vaatimus, jonka tarkoituksena on asettaa vastaaja korvausvastuuseen, ja joka ei liity 'sopimukseen' 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitetussa merkityksessä" [4].

8. Vaikka määritelmä on erittäin laaja, yhteisöjen tuomioistuin on rajoittanut sen soveltamisalan vahingonkorvausvaatimuksiin, lukuun ottamatta sellaisia vaatimuksia, kuten esimerkiksi Ranskan oikeudessa tunnettu "action paulienne", joiden tarkoituksena ei ole:

"... tuomita velallinen korvaamaan vilpillisellä teollaan velkojalleen aiheuttamia vahinkoja, vaan poistaa velallisen tekemän teon vaikutukset velkojaan nähden ..." [5]

9. Koska kunnianloukkauskanteen tarkoituksena on lainvastaisella toiminnalla aiheutetun vahingon korvaaminen, se kuuluu 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan. Tämä on tällä hetkellä vallitsevan opillisen suuntauksen mukainen kanta. [6]

10. Sitä paitsi kunnianloukkaus on myös muodollisesti kielletty yleisessä ihmisoikeus-

2 — Asia 12/76, tuomio 6.10.1976 (Kok. 1976, s. 1473).

3 — Asia 189/87, tuomio 27.9.1988 (Kok. 1988, s. 5565).

4 — 17 kohta.

5 — Asia C-261/90, Reichert II, tuomio 26.3.1992 (Kok. 1992, s. I-2149, 19 kohta).

6 — Ks. tämän osalta Gaudemet-Tallon, H.: *Les conventions de Bruxelles et de Lugano*, LGDJ, 1993, nro 193; Droz, G.: *Compétence judiciaire et effets des jugements dans le marché commun*, Dalloz, 1972, nro 77; Bourel, P.: "Du rattachement de quelques délits spéciaux en droit international privé", *Recueil des Cours, Académie de droit international de La Haye*, 1989, II, kokoelman 214 osa, s. 251 ja s.; Kaye, P.: *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments*, Professional Books, 1987, s. 561; Lasok ja Stone: *Conflict of Laws in the European Community*, Professional Books, 1987, s. 232.

julistuksessa, jonka 12 artikla kuuluu seuraavasti:

"Kenenkään yksityiselämää, perhe-elämää, kotirauhaa tai kirjeenvaihtoa ei tule mielivaltaisesti häiritä, eikä aiheuttaa vahinkoa hänen kunnialleen tai maineelleen. Jokaisella on oikeus lainsuojaan tällaisia loukkauksia tai vahinkoja vastaan."

11. Vaikka suojelu "tällaisilta vahingoilta" on perustavaa laatua oleva yleisesti tunnustettu periaate, sopimusmaiden lainsäädännöissä esiintyy huomattavia sitä koskevia eroavaisuuksia. Esimerkiksi jo pelkästään Ranskan ja Englannin lainsäädännöt sisältävät eroavaisuuksia. Ranskan lain mukaan rikollisen teon tunnusmerkkien täyttyminen edellyttää vahingon aiheuttajan vahingoittamistarkoituksen osoittamista, kun taas vastuu häviää, jos tekijän vilpitön mieli näytetään toteen. Englannin lain mukaan rikollinen teko (joka tunnetaan ilmauksella libel) täyttyy, jos kirjoitus on valamiesten harkinnan mukaan loukkaava ilman, että vahinkoa kärsineen henkilön pitäisi osoittaa kärsineensä vahinkoa, eikä tekijän vilpittömällä mielellä ole merkitystä. Sitä vastoin tilanne on päinvastainen yksityiselämää koskevien loukkausten osalta, jonka suojelu Ranskan oikeudessa on erityisen tehokasta. Täten professori Badinter on kirjoittanut seuraavasti:

"... Jos yksityiselämän kunnioittaminen tunnustetaan subjektiiviseksi oikeudeksi, se merkitsisi, että jokainen vahinko on sinänsä moitittava ilman, että vahinkoakärsineen olisi näytettävä toteen kärsimänsä vahinko." [7]

12. Tämä vahingonkärsijän suojelua koskeva eroavaisuus osoittaa, että tietyn tuomioistuimen toimivallan vaatiminen toisen tuomioistuimen toimivallan asemesta ei ole vahingonkärsijän kannalta merkityksetön valinta, koska vahingonkärsijä joutuu kohtaamaan niiden lakien vaihtelevaisuuden, joita hänen valitsemansa tuomioistuimen lainvalintasäännösten perusteella asiaan sovelletaan, mikä johtuu perinteisen lex loci delicti comissi -säännön kyseenalaistamisesta tai joskus hylkäämisestä. [8]

13. Tässä vaiheessa on syytä tutkia yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt seitsemän ennakkokysymystä, jotka voidaan ryhmitellä kolmeen osaan sen mukaan, liittyvätkö ne vahingon paikallistamiseen (kysymys 1), mahdolliseen kunkin tuomioistuimen toimivallan rajoittamiseen siinä tuomiopiirissä, jonka alueella vahinko on ilmennyt, silloin kun usean tuomioistuimen toimivalta tunnustetaan (kysymys 3), vai kolmanneksi vahinkokäsitteeseen, näytön edellytyksiin sekä usean tuomioistuimen toimivallasta mahdollisesti johtuviin seurauksiin (kysymykset 2, 4, 5, 6 ja 7).

7 — "Le droit au respect de la vie privée", *Semaine juridique*, 1968, nro 2136, 24 kohta. Ks. myös Cour d'appel de Paris'n tuomio 27.2.1967 (Brigitte Bardot), jossa ei millään tavalla viitata tuottamuskäsitteeseen (*Recueil Dalloz Sirey*, 1967, s. 450).

8 — Ks. tämän osalta Cours de M. le Pr. Bourel, edellä mainittu, s. 324 ja s.

I — Vahingon paikallistaminen

14. Mm. Gaudemet-Tallon on kirjoittanut seuraavasti:

"Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa käytetty ilmaus aiheuttaa tulkintavaikeuksia kolmessa tapauksessa: silloin kun vahinkoa aiheuttanut teko on tehty eri paikassa kuin siellä, missä vahinko on ilmennyt; silloin kun kantaja on kärsinyt välillistä vahinkoa; ja lopuksi silloin, kun vahingon ilmenemispaikkaa on vaikea määrittää". [9]

15. Yhteisöjen tuomioistuin on tutkinut ensimmäisenä mainitun tyyppisen tapauksen asiassa "Mines de potasse d'Alsace" [10], toiseksi mainitun tyyppisen tapauksen tuomiossaan asiassa "Dumez France et Tracoba" [11] ja kolmanneksi mainitun tyyppisen tapauksen nyt esillä olevassa asiassa [12].

16. Asiassa "Mines de potasse d'Alsace" oli kysymys rajat ylittävästä saastuttamistapauksesta, josta vastuullisena pidettiin erästä Ranskassa sijaitsevaa yritystä, ja jonka seurauksena eräs Alankomaissa toimiva puutarhuri oli kärsinyt vahinkoa. Vastaajan esittämän toimivallan puuttumista koskevan väitteen seurauksena asiaa tutkinut hollantilainen tuomioistuin tiedusteli yhteisöjen tuomioistuimelta, oliko ilmauksen "paikkakunnan, ... missä vahinko sattui" tulkittava tarkoittavan paikkakuntaa, missä vahingon seuraukset ilmenivät vai paikkakuntaa, missä vahinko aiheutettiin.

17. Tutkittuaan yleissopimuksen 5 artiklan sisältämien erityisten toimivaltuuksien perusteet, yhteisöjen tuomioistuin on todennut,

"että tämä valinnanvapaus sisällytettiin yleissopimukseen ottaen huomioon tietyissä tarkasti määritellyissä tapauksissa ilmenevä erityisen suora liittymä riita-asian ja sitä tutkivan tuomioistuimen välillä prosessin tarkoituksenmukaista järjestämistä ajatellen." [13]

18. Yhteisöjen tuomioistuin on siis katsonut, ottamatta erityisesti huomioon vahingonkärsijän suojelun tarpeellisuutta, että ilmaus "paikkakunnan, ... missä vahinko sattui" tarkoittaa samanaikaisesti

9 — Edellä mainittu, nro 189.

10 — Asia 21/76, tuomio 30.11.1976 (Kok. 1976, s. 1735).

11 — Asia C-220/88, tuomio 11.1.1990 (Kok. 1990, s. I-49).

12 — Tämä kysymys on myös asian Marinari (C-364/93) ydin, jota koskevan ratkaisuehdotuksen annan lähitulevaisuudessa.

13 — 11 kohta.

"... sekä paikkakuntaa, missä vahingon seuraukset ovat ilmenneet, että paikkakuntaa, mihin kausaaliyhteydessä oleva tapahtuma sijoittuu". [14]

19. Asiassa Dumez [15] antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin sai tilaisuuden todeta uudelleen, että 5 artiklan 3 kohdan sisältämä toimivaltasääntö tukee periaatetta, jonka mukaan riita-asian ja valitun oikeuspaikan välillä on oltava sellainen läheinen liittymä, joka myötävaikuttaa hyvän oikeushallinnon toteutumiseen.

20. Tästä syystä yhteisöjen tuomioistuin on todennut seuraavaa:

"27 päivänä syyskuuta 1968 tehdyn yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan sisältämää toimivaltasääntöä ei voida tulkita siten, että se oikeuttaisi kantajan, joka väittää itselleen aiheutuneen vahinkoa muiden välitöntä vahinkoa kärsineiden henkilöiden vahingon seurauksena, saattamaan asian sen tuomioistuimen tutkittavaksi, jonka piirissä hän itse on todennut omaisuudelleen aiheutuneen vahinkoa." [16]

21. Näissä tapauksissa yhteisöjen tuomioistuin on luonut ilmauksesta "paikkakunnan, ... missä vahinko sattui" itsenäisen käsitteen, poiketen siten asiassa Tessili Italiana Como [17] annetussa tuomiossa lausutusta ilmausta "velvoitteen täyttämispaikkakunta" koskevasta määrittelystä, jonka yhteisöjen tuomioistuin on toistanut aikaisemmassa tuomiossaan asiassa Custom Made Commercial [18], jossa se on katsonut, että 5 artiklan 1 kohdan yhteydessä

"... velvoitteen (vaatimuksen perustana olevan) täyttämispaikkakunta on määriteltävä riidanalaiseen velvoitteeseen sovellettavan aineellisen oikeuden mukaisesti, joka määräytyy valitun tuomioistuimen lainvalintasäännösten mukaan ..." [19]

22. Julkisasiamies Capotorti kannatti, yhä ajankohtaisin perusteluin, asiaa "Mines de potasse d'Alsace" koskevassa ratkaisuehdotuksessaan itsenäisen määritelmän antamista ilmaisulle "paikkakunnan, ... missä vahinko sattui".

23. Myös vallitseva opillinen suuntaus hyväksyy edellä mainitun tulkinnan, jonka tarkoituksena on estää positiiviset, tai vielä huolestuttavammat negatiiviset toimivaltaristiriidat.

24. Ison-Britannian ja Saksan hallitukset katsovat kuitenkin, että kysymys siitä, muodostavatko vahingot yhden kokonaisuuden

14 — Tuomiolauselma.
15 — Edellä mainittu tuomio asiassa C-220/88.
16 — Tuomiolauselma.
17 — Edellä mainittu tuomio asiassa 12/76.
18 — Asia C-288/92, tuomio 29.6.1994 (Kok. 1994, s. I-2913).
19 — 29 kohta.

vai useita erillisiä vahinkoja, kuuluu kunkin sopimusvaltion sisäisen oikeuden soveltamisalaan. Sitä vastoin komissio sekä Ranskan ja Espanjan hallitukset ovat ehdottaneet vahingon aiheuttamispaikkakuntaa ja sen seurausten ilmenemispaikkakuntaa koskevien määritelmien käyttöönottamista yhteisötasolla.

25. Viimeksi mainittu ratkaisu näyttää vastaavan yleissopimuksen tavoitetta, joka pyrkii jakamaan oikeusasiat sopimusvaltioiden tuomioistuinten kesken johdonmukaisesti, itsenäisiä perusteita noudattaen, asioissa Mines de potasse d'Alsace ja Dumez esitetyn logiikan mukaisesti.

26. Ensiksi mainitun tuomion seurauksena tietyt sopimusvaltiot ovat omaksuneet uuden toimivaltaperusteen. Sitä vastoin jälkimmäisessä tuomiossa kaikenlainen välilliseen vahinkoon perustuva toimivalta on hylätty.

27. Olisi vähintäänkin ristiriitaista, jos 5 artiklan 3 kohdan tehokas soveltaminen vaarannettaisiin silloin, kun vahingon paikallistaminen, eli myös toimivaltainen oikeuspaikka, vaihtelee sopimusvaltiosta toiseen.

28. Vaikka sopimusvaltioiden lainsäädäntöjen vertailun osoittama ratkaisujen vaihtelevuus tekee valinnan monimutkaiseksi, sen ei pitäisi olla ylitsepääsemätön este.

29. Vertailu on tarpeen, kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, koska 5 artiklan 3 kohdan tulkinnan on tässä yhteydessä

"... vältettävä kaikkinainen sisäisten lainsäädäntöjen noudattamien ratkaisujen sekoittaminen, koska pyrkimyksenä on yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti yhtenäistäminen vakiinnuttamalla useimmissa asianomaisissa maissa jo omaksutut periaatteelliset ratkaisut". [20]

30. Saksan oikeuden mukaan sekä julkaisupaikan että jakelupaikan tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, edellyttäen viimeksi mainitussa tapauksessa, että kustantaja on joko itse huolehtinut julkaisun jakelusta tai hän on voinut ennalta arvioida jakelun kulun. [21] Valtion sisäisissä asioissa jokainen tuomioistuin voi, sen toimivaltaperusteesta riippumatta, velvoittaa korvaamaan aiheutuneen vahingon kokonaisuudessaan. Tietyn tieteellisen kannan mukaan tätä ratkaisua olisi noudatettava myös kansainvälisissä yhteyksissä, vaikkei asiasta käsitykseni mukaan olekaan tämänsuuntaista oikeuskäytäntöä.

20 — Edellä mainittu tuomio asiassa 21/76, 23 kohta.

21 — Bundesgerichtshof, 3.5.1977, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1977, s. 1590; Oberlandesgericht München, 17.10.1986, *Entscheidungen der Oberlandesgerichte in Zivilsachen*, 1987, s. 216.

31. Geimerin ja Schützen [22] mukaan:

"Die konkurrierende Zuständigkeit am Handlungs- wie am Erfolgsort eröffnet eine Klagemöglichkeit für den gesamten Schaden, wo immer er auch entstanden ist, nicht nur für den im Hoheitsgebiet des Gerichtsstaates entstandenen Schaden". [23]

32. Kropholleriin [24] kanta on samanlainen:

"So besteht bei der durch ein *Druckerzeugnis* verübten unerlaubten Handlung eine internationale Zuständigkeit nich nur am Ort der Herstellung, sondern auch an den unter Umständen sehr zahlreichen Orten, an denen es bestimmungsgemäß verbreitet wird". [25]

33. Belgian oikeudessa tuomioistuimet näyttävät käyttävän toimivaltaansa silloin, kun jokin vahingon aiheuttaneen rikollisen teon tunnusmerkeistä on täyttynyt niiden alueella (jakelu, julkaisu), tunnustamatta kuitenkaan näillä kahdella perusteella valittujen tuomioistuinten kumulatiivista toimivaltaa. Vallitsevan opillisen suuntauksen mukaan yleensä kunkin valitun tuomioistuimen, valintaperusteesta huolimatta, pitäisi voida päättää kaikkien aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta. [26]

34. Ranskan oikeudessa lehdistön kautta aiheutettua, valtioiden rajat ylittävää vahinkoa koskevat ratkaisut ovat syntyneet yksityiselämän häirinnän yhteydessä. Uuden siviiliprosessilain 46 pykälän kolmannen momentin mukaan kantaja saa valita joko vastaajan kotipaikan tuomioistuimen tai kausaaliyhteydessä olevan tapahtuman paikkakunnan tuomioistuimen, tai vielä sen paikkakunnan tuomioistuimen, missä vahingon seuraukset ovat ilmenneet. Kahden viimeksi mainitun oikeuspaikan valintamahdollisuuden on ymmärretty tarkoittavan toisaalta julkaisupaikan tuomioistuinta, toisaalta jakelupaikkojen tuomioistuimia. Ensimmäinen on toimivaltainen koko vahingon osalta; toiseksi mainitut voivat päättää vahingonkorvauksista ainoastaan niiden tuomiopiirissä kärsityistä vahingoista. [27] Kuten jäljempänä ilmenee, tietyt oikeusteoreetikot ovat arvostelleet tätä oikeuskäytäntöä.

22 — *Internationale Urteilsanerkennung*, Bad I, 1. Halbband, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1983, s. 631.

23 — Vapaa käännös: "Vahingon aiheuttaneen seikan sijaintipaikan ja vahingon ilmenemispaikan kilpaileva toimivalta avaa mahdollisuuden päättää koko vahingosta, missä se sitten aiheutuukin, eikä ainoastaan sen vahingon osalta, joka on ilmennyt tuomioistuimen oman valtion alueella".

24 — *Europäisches Zivilprozeßrecht*, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, Heidelberg, 1991, s. 103, 45 kohta.

25 — Vapaa käännös: "Painotuotteilla aiheutettujen lainvastaisten tekojen ollessa kyseessä kansainvälinen toimivalta koko vahingon osalta kuuluu painopaikan tuomioistuinten lisäksi myös niiden paikkakuntien tuomioistuimille, missä tuotteita on levitetty."

26 — Erauw, J.: *De onrechtmatige daad in het internationaal privaatrecht*, Antwerpen, Maarten Kluwer, 1982, s. 194— 197.

27 — Tribunal de grande instance de Paris'n tuomiot 29.9.1982 (Romy Schneider), 27.4.1983 (Caroline de Monaco), ja 20.2.1992 (Vincent Lindon); Cour d'appel de Paris'n tuomio 19.3.1984 (Caroline de Monaco).

35. Luxemburgin oikeudessa siviiliprossessilain 37 pykälän mukaan "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevissa asioissa kanne voidaan nostaa kantajan valinnan mukaan joko vastaajan kotipaikan tuomioistuimessa tai sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä vahinko sattui". Ilmausta "paikkakunnan, ... missä vahinko sattui" ei ole täsmennetty oikeuskäytännössä, mutta ranskalaiseen oikeuskäytäntöön perustuvassa vallitsevassa oppisuuntauksessa katsotaan, että:

"... lehdistöllä aiheutettua yksityiselämän häirintää koskevien tapausten yhteydessä jakelupaikan tuomioistuimet ovat julkaisupaikan tuomioistuinten lisäksi toimivaltaisia käsittelemään siellä tapahtuneita vahinkoja koskevat kanteet ..." [28]

36. Espanjan [29] ja Italian [30] oikeuksien mukaan ainoastaan painopaikan ja ensimmäisen jakelupaikan tuomioistuimet ovat toimivaltaisia ratkaisemaan koko vahingon korvaamista koskevan asian, sen ilmenemispaikasta riippumatta. Tällaisia asioita varten on siten osoitettu eräänlainen keskitetty forum.

37. Englannin ja Irlannin noudattama peruste toimivaltaisen oikeuspaikan määräämiseksi on vahingonkärsijän mainetta loukkaavan kirjoituksen välittäminen jonkin kolmannen henkilön tietoon. Sitä vastoin, vaikka englantilaisessa oikeuskäytännössä en ole havainnut ratkaisua, jossa olisi käsitelty toimivallan laajuutta, silloin kun vahinko on aiheutunut usean valtion alueella, Irlannin korkeimman oikeuden mukaan "the extent of publication" on merkittävä seikka vaaditun vahingonkorvauksen määrää laskettaessa. [31]

38. Portugalissa lehdistön kautta aiheutettua kunnianloukkausta koskeva toimivaltaongelma on pääasiallisesti ratkaistu rikosoikeuden yhteydessä. Joissakin ratkaisuissa on otettu huomioon loukkaavan kirjeen lähettämispaikka [32], kun taas toisissa on otettu huomioon sen saapumispaikka [33].

39. Lopuksi Alankomaissa ainoastaan vastaajan kotipaikan oikeuspaikka, tai sen puuttuessa vastaajan asuinpaikan oikeuspaikka, on toimivaltainen. Ellei vastaajalla ole kotipaikkaa tai asuinpaikkaa tässä maassa, noudatetaan forum actoris -sääntöä.

28 — Schockweiler, F.: *Les conflits de lois et les conflits de juridictions en droit international privé luxembourgeois*, Ministère de la justice, Luxembourg, 1987, nro 858.

29 — Ks. Tribunal Supremon määräykset 20.11.1980 (*Repertorio Aranzadi de Jurisprudencia* [*RAJ*], 1980, nro 4524), 7.7.1983 (*RAJ*, 1983, nro 4112), ja 28.9.1992 (*RAJ*, 1992, nro 7385).

30 — Ks. Corte di Cassazionen tuomio 28.7.1990, *Cassazione penale*, 1992, s. 644.

31 — Tuomio Barret v. Independent Newspapers (1986) ILRM 601.

32 — Supremo Tribunal de Justiçan tuomio 18.4.1990, *Actualidade Jurídica*, nro 8, s. 2; Tribunal da Relação de Coimbra 8.1.1963, *Castelo Branco Calvão, Direito e Processo Penal*, Coimbra, 1982, s. 32

33 — Tribunal da Relação de Lisboan tuomiot 11.2.1955 ja 17.2.1965, Castelo Branco Galvão, edellä mainittu, s. 32.

40. Jäsenvaltioiden sisäisten oikeusjärjestelmien omaksumien ratkaisujen vaihtelevuus aiheuttaa vaikeuksia vahingon sijaintipaikan määrittämisessä, silloin kun vahinko on aineeton. Tästä syystä Gaudemet-Tallon korostaa erittäin perustellusti, että

"Oikeustapausta Mines de potasse d'Alsace ei ole helppo soveltaa silloin, kun vahingon ja sen aiheuttaneen seikan paikallistamisesta ei ole yksimielisyyttä." [34]

41. Näiden eroavaisuuksien ulkopuolella kuitenkin ilmenee kaksoisperuste, joka liittyy julkaisuun tai painoon/jakeluun tai tiedottamiseen, vaikka tietyissä oikeusjärjestelmissä otetaan huomioon ainoastaan yksi näistä kahdesta liittymäperusteesta hyväksymättä toista, kun taas tietyissä oikeusjärjestelmissä myönnetään vaihtoehtoinen toimivalta näin määräytyneille oikeuspaikoille.

42. Tietyt oikeusteoreetikot ovat kyseenalaistaneet näiden liittymäperusteiden merkityksen korostaen, ainakin aineettomien vahinkojen osalta, vahingon ilmenemispaikkana pidetyn vahingonkärsijän kotipaikan tärkeyttä. Gaudemet-Tallon on todennut tässä yhteydessä, että ilmaisu "jakelu" sisältää samanaikaisesti sekä kausaaliyhteydessä olevan tapahtuman että vahingon, siten että silloin kun julkaiseminen on vahingon "ensimmäinen" syy, "toinen" syy on jakelu. Tästä syystä toimivallan valintamahdollisuuden kannalta vahingonkärsijän kotipaikkaa tulisi pitää vahingon ilmenemispaikkana. [35]

43. Bourelin mukaan:

"... tämän kirjoittajan tekemä luokittelu, jonka mukaan jakelu on 'vahingon aiheuttanut teko', ei täysin vastaa todellisuutta". [36]

Hän jatkaa:

"Ilmaisu 'kausaaliyhteydessä oleva tapahtuma', jolla on korvattu 'vahingon aiheuttanut teko' osoittaa selvästi kuinka vaikeaa on tehdä ero vahingon aiheuttaneen seikan ja itse vahingon välillä. Se osoittaa oikeudellisissa kannanotoissa käyttöönotetun kausaliteettikäsitteen välityksellä suoran liittymän siviilioikeudellisen vastuun muodostavien erilaisten tunnusmerkkien välillä, sekä sen kuinka vaikeaa on erottaa tällaiset tunnusmerkit paikallisesta liittymästään. Jos jakelu

34 — 193 kohta.

35 — *Revue critique de droit international privé*, 1983, s. 674. Ks. myös Heinrichs, J.: *Die Bestimmung der Gerichtlichen Zuständigkeit nach dem Begehungsort im nationalen und internationalen Zivilprozeßrecht*, 1984, s. 188—201; Schwiegel-Klein, E.: *Persönlichkeitsrechtverletzungen durch Massenmedien im Internationalen Privatrecht*, 1983, s. 68—82.

36 — "Du rattachement de quelques délits spéciaux", edellä mainittu, s. 356.

on viimeinen kausaaliyhteydessä oleva teko, se on sinänsä myös teko, jonka seurauksena vahinko aiheutuu ja konkretisoituu." [37]

44. Tämän seurauksena asianomainen kirjoittaja sanoo kannattavansa toimivallan myöntämistä vahingonkärsijän kotipaikan tuomioistuimelle, "... jota pidetään ... kokonaisuutena ymmärretyn rikollisen teon ilmenemispaikkana", sillä perusteella, että julkaiseminen ja jakelu eivät ole merkittäviä tuomioistuimen toimivallan kannalta, koska ne ovat "neutraaleja, mahdotonta luokitella ja siten käyttökelvottomia". [38]

45. Tämän oikeuspaikan hyväksyminen merkitsisi kuitenkin toimivallan myöntämistä rikollisen teon tekopaikan tuomioistuimelle (forum actoris), jota kohtaan yhteisöjen tuomioistuin on jo useita kertoja katsonut yleissopimuksen suhtautuvan kielteisesti. Tästä syystä asiassa Dumez yhteisöjen tuomioistuin on muistuttanut, että:

"... yleissopimuksen kielteinen suhtautuminen kantajan kotipaikan tuomioistuinten toimivaltaa kohtaan ilmenee siinä, että sen 3 artiklan 2 kohdassa kielletään sellaisten kansallisten säännösten soveltaminen, jotka sallivat mainittujen oikeuspaikkojen toimivallan sellaisia vastaajia vastaan, joiden kotipaikka on jonkin sopimusvaltion alueella." [39]

46. Tällainen oikeuspaikka ei myöskään vastaa hyvän oikeushallinnon ylläpitämisen vaatimusta, jota seikkaa yhteisöjen tuomioistuin on korostanut useassa ratkaisussaan [40], vaikka mainitun oikeuspaikan hyväksyminen mahdollistaisi oikeudenkäynnin keskittämisen, minkä mahdollisuuden kuitenkin tarjoaa myös vastaajan kotipaikan tuomioistuimen hyväksyminen oikeuspaikaksi. Tässä yhteydessä erityisen merkittävä on Ison-Britannian hallituksen antama esimerkki italialaisesta näyttelijästä, jonka kotipaikka on Englannissa, missä hän on yleisölle täysin tuntematon. [41] Italialainen sanomalehti, jota ei levitetä Englannissa, tuottaa vahinkoa hänen kunnialleen. Jos kantajan kotipaikan tuomioistuinten toimivalta hyväksytään, kantaja voisi nostaa kanteen englantilaisissa tuomioistuimissa ilman hyvän oikeushallinnon oikeuttamaa perustetta.

47. Lopuksi todettakoon, ettei minkään sopimusvaltion oikeusjärjestys ole hyväksynyt mainittua oikeuspaikkaa.

48. Tämän vuoksi on aiheellista tässä vaiheessa keskittyä erottamaan toisistaan kaksi vahingon paikallistamiseen liittyvää toimivaltaperustetta, nimittäin vahingon ilmenemispaikka ja sen aiheuttaneen tapahtuman paikkakunta.

37 — Edellinen viite.

38 — S. 357.

39 — 16 kohta 16. Ks. myös asia C-89/91, Shearson Lehman Hutton, tuomio 19.1.1993 (Kok. 1993, s. I-139), 17 kohta.

40 — Tarkoitan erityisesti yhteisöjen tuomioistuimen tuomioita Tessili Italiana Como (13 kohta), Mines de potasse d'Alsace (11 kohta), asia 266/85, Shenavai, tuomio 15.1.1987, (Kok. 1987, s. 239, 6 kohta) ja Dumez (17 kohta).

41 — Kirjalliset huomautukset, 20 kohta.

49. Näiden erottaminen ilmenee "ab initio" kiistämättömästi asiassa Mines de potasse d'Alsace annetussa tuomiossa. Yhteisöjen tuomioistuin on katsonut aiheelliseksi muistuttaa tästä asiassa Dumez:

"... 30 päivänä marraskuuta 1976 annettu tuomio ... koski tapausta, jossa vahinko — eli tässä tapauksessa Alankomaissa sijaitseville viljelyksille aiheutettu vahinko — ilmeni jonkin matkan päässä kausaaliyhteydessä olevan tapahtuman paikkakunnasta — eli tässä tapauksessa mainittu tapahtuma oli se, että Ranskassa sijaitseva yritys oli kaatanut haitallista jätettä Rein-jokeen — mutta vahinko aiheutui suoraan sen syyn seurauksena; tämä syy oli haitallisten jätteiden fyysinen siirtyminen". [42]

50. Esillä olevassa tapauksessa komissio sekä Espanjan ja Ranskan hallitukset ovat katsoneet, että vahingon aiheuttanut seikka on tapahtunut riidan kohteena olevan aikakausjulkaisun julkaisupaikassa, ja vahinko on ilmennnyt jokaisessa sopimusvaltiossa, missä henkilön mainetta on vahingoitettu kirjoituksen tahallisella levittämisellä. Iso-Britannian hallitus on puolestaan katsonut, että paikkakunta, missä kirjoitus on saatettu kolmansien tietoon on samanaikaisesti sekä vahinkoa aiheuttaneen seikan että vahingon aiheutumisen sijaintipaikka.

51. Viittaamalla pelkästään yhteisöjen tuomioistuimen tuomioon asiassa Mines de potasse d'Alsace, voidaan todeta, että yhteisöjen tuomioistuin on korostanut ilmauksiin "kausaaliyhteydessä oleva tapahtuma" ja "vahingon ilmenemispaikkakunta" [43] liittyvien toimivaltaperusteiden merkitystä tapauksessa, jossa vahinkoa aiheuttanut seikka oli aiheuttanut *yhden* ainoan vahingon.

52. Tutkittavana olevassa tapauksessa tilanne on monimutkaisempi, koska teon seurauksena on aiheutunut *useita* vahinkoja. Itse asiassa vahinko ilmenee siellä, missä rikollisen teon viimeinen tunnusmerkki on täyttynyt, toisin sanoen lehdistön, radion tai television välityksellä tehdyn rikollisen teon osalta kaikissa niissä valtioissa, missä kirjoitusta on levitetty tai missä ohjelmaa on lähetetty. Välittömästi vahingon aiheuttanut kausaaliyhteydessä oleva tapahtuma sijoittuu objektiivisesti ajatellen kirjoituksen julkaisemispaikkaan tai ohjelman lähetyspaikkaan.

53. Maineelle ja/tai kunnialle aiheutunut vahinko ilmenee itse asiassa niillä eri paikkakunnilla, missä kunnianloukkaus on saatettu kolmannen tietoon. Vahinko ilmenee siis silloin, kun mainittu "seikka" saatetaan yleisön tietoon, ottaen huomioon, että riidan kohteena olevan sanomalehden julkaiseminen toimii tiedonvälittäjänä. Kausaaliyhteydessä oleva tapahtuma ja vahinko sijoittuvat siten eri paikkoihin.

54. Asiassa Mines de potasse d'Alsace esitetyn oikeuskäytännön yleistämiseen liittyy lehdistön kautta tehtyjen rajat ylittävien rikollisten tekojen osalta se haitta, että se

42 — 12 kohta.

43 — 15 kohta.

johtaa toimivaltaisten tuomioistuinten lisääntymiseen, minkä vuoksi tietyt oikeusteoreetikot ovat ehdottaneet erityisten perusteiden omaksumista.

55. Lasok ja Stone [44] ovat siten todenneet seuraavaa:

"... it is thought that the *Bier* decision does not preclude the eventual adoption of specific rules for particular torts; e. g. a rule that for the purposes of defamation by a single publication, the relevant place is that of the publication to the third person". [45]

56. Kaye [46] on puolestaan katsonut, että

"... it is considered that in the context of Article 5(3), when a defamatory statement is uttered, written, broadcast or posted in State A, published in State B and causes damage to reputation in State C (to which news for the publication spread by natural processes), it is defendant's act in State A which should be held to be the event giving rise to the damage and consequently the harmful event for purposes of Article 5(3) ..." [47]

57. Mainittua lähestymistapaa käyttäen vältetään varmuudella toimivaltaisten oikeuspaikkojen lisääntyminen, mikä onkin yksi yleissopimuksen tavoitteista. Sen lisäksi, ettei läheisyysperiaatteen perusteella voida suosia vahinkoa aiheuttaneen seikan sijaintipaikan tai sen ilmenemispaikan tuomioistuimia, mielestäni kuitenkin tietyn liittymän hylkääminen tietyissä asioissa ja toisen hylkääminen toisissa asioissa saattaa vaarantaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön johdonmukaisuuden, kuten olen todennut asiassa Dumez antamassani ratkaisuehdotuksessa. [48]

58. Kantaja voi siten valintansa mukaan nostaa kanteen vastaajan oikeuspaikassa, kausaaliyhteydessä olevan tapahtuman oikeuspaikassa tai vahingon ilmenemispaikan oikeuspaikassa.

59. Tämän seurauksena tulee välittömästi esille kysymys näiden tuomioistuinten toimivallan laajuudesta, erityisesti niiden osalta, joiden tuomiopiirissä loukkaavaksi väitettyä kirjoitusta on levitetty.

44 — *Conflict of Laws in the European Community*, edellä mainittu.

45 — S. 232.

46 — *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments*, edellä mainittu.

47 — S. 580.

48 — 11 kohta.

II — Vahingon ilmenemispaikan tuomioistuimen toimivallan laajuus

60. Vastaajan kotipaikan tuomioistuimen lisäksi siis vahinkoa aiheuttaneen tapahtuman sijaintipaikan tuomioistuin on toimivaltainen kaiken ilmenneen vahingon osalta, silloin kun vahinko on aiheutunut laittoman teon seurauksena. Onko sitä vastoin tuomioistuin, jonka tuomiopiirissä vahinko on ilmennyt, toimivaltainen päättämään korvauksesta kaikissa vahingoissa, muissa valtioissa ilmenneet vahingot mukaan lukien?

61. Olen edellä viitannut sekä Geimerin ja Schutzen että Kropholleriin kantaan, joiden mukaan vahingon ilmenemispaikan tuomioistuimen on voitava käsitellä asia kaikkien vahinkojen osalta siitä riippumatta, ovatko ne ilmenneet sen tuomiopiirissä tai muiden sopimusvaltioiden alueella. [49] Viimeksi mainittu kuitenkin varoittaa tähän lähestymistapaan liittyvään "forum shopping" vaarasta.

62. Sitä vastoin eräässä erittäin arvostetussa artikkelissaan [50], Lagarde on katsonut, että:

"Silloin kun teko on aiheuttanut vahinkoa *useissa valtioissa samanaikaisesti*, tämän teon tekopaikan tuomioistuin (tässä tapauksessa julkaisupaikan) on sopiva käsittelemään asian kaikkien tämän teon aiheuttamien vahinkojen osalta, niiden aiheutumispaikasta riippumatta, sillä kukin tällainen vahinko liittyy kokonaisuudessaan mainittuun tekoon. Sitä vastoin tuomioistuin, jonka piirissä jokin vahingoista on ilmennyt, on toimivaltainen ainoastaan sen oman valtion alueelle sijoittuvien teon aiheuttamien seurausten osalta, koska muissa valtioissa aiheutetuilla vahingoilla ei ole liittymäkohtaa asianomaiseen tuomioistuimeen, ei vahingon ilmenemispaikan eikä moitittavan teonkaan perusteella." [51]

63. Droz [52] sekä Gothot ja Holleaux [53] ovat tukeneet mainittua kantaa. Huet [54] on myös katsonut asiaa Mines de potasse d'Alsace koskevassa artikkelissaan, että tapauksessa, jossa lainvastainen teko on aiheuttanut useita vahinkoja eri paikoissa,

"kantajan on nostettava kanne kaikissa niissä tuomioistuimissa, joiden tuomiopiirissä vahinko on ilmennyt ..." [55]

49 — Ks. edellä 30— 32 kohdat.

50 — *Revue critique de droit international privé*, 1974, s. 700.

51 — S. 704.

52 — *Recueil Dalloz Sirey*, 1977, s. 614— 615.

53 — *La convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 — Compétence judiciaire et effets des jugements dans la CEE*, Jupiter, 1985, 88 kohta, s. 49.

54 — *Journal du droit international*, 1977, s. 728.

55 — S. 733. Eräässä viimeaikaisemmassa artikkelissaan tämä kirjoittaja on katsonut, että asioiden keskittämisen kannalta asian Shenavai mukainen oikeuskäytäntö voidaan laajentaa rikkomusperusteista vastuuta koskeviin asioihin siten, että pääasiallisen vahingon paikkakunnan tuomioistuin olisi toimivaltainen kaikkien eri sopimusvaltioissa kärsittyjen vahinkojen osalta (*Journal du droit international*, 1994, s. 169— 170).

64. Suurin osa ranskalaisista tuomioistuimista, jotka eivät ole katsoneet olevansa toimivaltaisia muiden sopimusvaltioiden alueella ilmenneiden vahinkojen osalta silloin, kun lainvastainen teko on tehty jossakin viimeksi mainituista maista, on yhtä mieltä edellä esitetyn päättelyn kanssa. [56]

65. Saksalaisten kirjoittajien esittämän ratkaisun ansio on kieltämättä siinä, että sen avulla voidaan välttää toimivaltaisten oikeuspaikkojen lisääntyminen. Mainitun ratkaisun pääasiallinen huolenaihe liittyy vahingonkärsijän aseman suojeluun, jonka ei siten tarvitsisi nostaa erikseen kannetta jokaisessa sopimusvaltiossa, jonka alueella vahinko on ilmennyt.

66. Tosin on aiheellista muistuttaa, että sekä vahingon aiheuttaneen seikan sijaintipaikan että vastaajan kotipaikan tuomioistuin ovat ne kaksi keskittävää oikeuspaikkaa, joiden toimivaltaa ei pitäisi rajoittaa.

67. Lisäksi erityisesti tämänkaltaisissa tapauksissa, joissa vahingonkärsijällä olisi käytännössä mahdollisuus nostaa kanne minkä tahansa sopimusvaltion tuomioistuimissa [57], mainittu ratkaisu näyttää olevan ristiriidassa yleissopimuksen lähtökohdan kanssa, joka ei epäilemättä suosi "forum shopping" menettelyä, vaan pyrkii järjestämään erityistoimivallan jakamisen. On selvää, että vahingonkärsinyt valitsisi sen oikeuspaikan, jossa vahingonkorvaus hänen mielestään olisi suurin.

68. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee ensinnäkin, että

"... Yleissopimuksen 5 ja 6 artiklassa mainitut erityiset toimivaltaperusteet ovat poikkeuksia pääsäännöstä, jonka mukaan sen valtion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, missä vastaajalla on kotipaikka, ja niitä on tulkittava suppeasti." [58]

69. Toiseksi edellä mainittu ratkaisu edistäisi kilpailevien oikeuspaikkojen lisääntymistä. On kuitenkin syytä muistaa, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Effer [59] antamassaan tuomiossa korostanut, että:

"... Yleissopimus sisältää sääntökokonaisuuden, jolla pyritään muun muassa välttämään yksityisoikeuden alalla kilpailevien oikeudenkäyntien lisääntyminen kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa, ja jonka avulla voidaan oikeusturvan ja asianosaisten edun

56 — Ks. edellä mainitut eri tuomiot, viite 27.

57 — Itse asiassa ei voida kieltää, että jossakin sopimusvaltiossa julkaistua sanomalehteä jaetaan käytännöllisesti katsoen kaikissa muissa valtioissa.

58 — Edellä mainittu asia Kalfelis, tuomio 27.9.1988, 19 kohta. Ks. myös asia C-26/91, Handte, tuomio 17.6.1992 (Kok. 1992, s. I-3967, 14 kohta).

59 — Asia 38/81, tuomio 4.3.1982 (Kok. 1982, s. 825).

mukaisesti määrittää alueellisesti soveltuvin kansallinen tuomioistuin ratkaisemaan asian." [60]

70. Tärkeää on huomata, ettei tällainen ratkaisu kuitenkaan millään tavoin ilmene yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Mines de potasse d'Alsace antaman tuomion mukaisesta oikeuskäytännöstä. Itse asiassa vahinkoa aiheuttaneen seikan sijaintipaikan tuomioistuin on toimivaltainen kaiken lainvastaisesta teosta johtuvan vahingon osalta. Sillä on vastaajan kotipaikan ohella vankka asema tutkia kaikki aiheutuneet vahingot. Sitä vastoin käsiteltävänä olevan kaltaisessa tapauksessa vahingon ilmenemispaikan tuomioistuinten toimivalta perustuu yksinomaan seuraavalle ajatukselle, jonka mukaan:

"... oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta riidan ja sen tuomioistuimen välillä, jota saatetaan pyytää ratkaisemaan asia, on oltava erityisen suora liittymä." [61]

71. Tästä syystä vahingon ilmenemispaikan tuomioistuimen ei pidä tutkia vahingonkorvauskannetta, joka perustuu muissa sopimusvaltioissa ilmenneisiin vahinkoihin, koska oikeuspaikan ja riidan välillä ei ole läheistä yhteyttä.

72. Tuskin voidaan kiistää, että tämän rajoituksen pääasiallinen haitta on toimivaltaisten oikeuspaikkojen lisääntyminen ja sen seurauksena vaara, että asian tutkineiden tuomioistuinten antamat tuomiot ovat erilaisia, vaikka ne eivät olisikaan ristiriitaisia. [62] Edellä mainittu rajoitus on kuitenkin yleissopimuksen lukuisten tavoitteiden mukainen, kuten yhteisöjen tuomioistuin on osoittanut.

73. Ensinnäkin vahingon ilmenemispaikan tuomioistuin soveltuu parhaiten arvioimaan vahingonkärsijän maineelle aiheutetun vahingon tuomiopiirissään sekä määrittelemään vahingon laajuuden.

74. Toiseksi tällaisen perusteen avulla voidaan välttää kilpailevien oikeuspaikkojen esille tuleminen. [63] Itse asiassa tässä tapauksessa jokainen niistä on toimivaltainen ainoastaan tuomiopiirissään ilmenneiden vahinkojen osalta.

75. Kolmanneksi, oikeussuojan tavoite voidaan saavuttaa ainoastaan silloin, kun toimivaltasäännöt voidaan ennakoida, mihin yhteisöjen tuomioistuin on viitannut tuomioissaan Handte [64] ja Custom Made Commercial [65]. Vastaaja on täysin tietoinen siitä, mihin tuomioistuimeen hänet voidaan

60 — 6 kohta.

61 — Edellä mainittu tuomio asiassa 21/76, 11 kohta.

62 — Yleissopimuksen 27 artiklan 3 kohdan kannalta päätösten ristiriidan puuttumisen osalta viittaan 97 kohtaan ja sitä seuraaviin.

63 — Ks. edellä mainittu tuomio asiassa 38/81, 6 kohta.

64 — Asia C-26/91, tuomio 17.6.1992 (Kok. 1992, s. I-3967).

65 — Edellä mainittu tuomio asiassa C-288/92.

haastaa sanomalehtien jakelupaikan perusteella, sekä siitä, minkälaisia puolustusväitteitä sen käytettävissä on sovellettava lain mukaan.

76. Lopuksi erityistä toimivaltaa koskevien sääntöjen suppea tulkinta tukee ehdottamaani ratkaisua erityisesti tämänkaltaisessa tapauksessa. Tältä osin on syytä muistaa, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Kalfelis katsonut:

"... että 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti rikolliseen tekoon perustuvien kanteen osien osalta toimivaltainen tuomioistuin ei ole toimivaltainen tutkimaan kanteen sellaisia osia, jotka eivät perustu rikolliseen tekoon." [66]

77. Olen puolestani ehdottanut, että kanteeseen, joka perustuu samanaikaisesti sopimukseen perustumattomaan vahingonkorvausvastuuseen, sopimusperusteiseen vastuuseen sekä perusteettoman edun saamiseen, on sovellettava yksinomaan 5 artiklan 1 kohdassa olevia sopimukseen perustuvaa vastuuta koskevia säännöksiä, ottaen huomioon toimivallan rationalisointitarve sekä tarpeen keskittää oikeudenkäynti yhteen ainoaan oikeuspaikkaan. [67]

78. Tällainen ratkaisu perustuu sekä pääasiallisesti sopimusvelvoitteiden laiminlyöntiin liittyvän vaatimuksen perusteisiin että tuomioistuimen parempaan tuntemukseen sopimuksesta, sen asiayhteydestä sekä sen vaikutuksista oikeudenkäynnin kannalta. [68]

79. Kantani tutkittavana olevassa asiassa ei ole millään tavalla ristiriidassa edellä esitetyn kanssa. Jos yksi ainoa tuomioistuin olisi katsottu toimivaltaiseksi sopimuksen osalta, oikeudenkäynnin *objektiivinen* keskittäminen olisi ollut mahdollista Kalfelin kaltaisessa tapauksessa, ilman "forum shopping" riskiä. Esillä olevassa tapauksessa mainittu riski olisi kuitenkin huomattava, jos kantaja voisi, välttyäkseen usean oikeuspaikan aiheuttamalta hankaluudelta, valita yhden tuomioistuimista — oikeudenkäyntiin ja aineelliseen oikeuteen liittyvistä strategisista syistä — saadakseen korvauksen vahingosta, jota väittää kärsineensä usean sopimusvaltion alueella. Jälleen kerran, oikeudenkäynti voidaan keskittää joko vastaajan kotipaikan tai vahinkoa aiheuttaneen seikan sijaintipaikan tuomioistuimeen. Voidaan tuskin vaatia, että keskittäminen yhteen tuomioistuimeen voitaisiin aina saavuttaa myös jollakin erityisellä toimivaltaperusteella, jota siis, toisteteltakoon se tässä, on tulkittava suppeasti.

80. Siten, Huetin käyttämää ilmausta lainaten, on kysymys "kansainvälisen toimivallan hajoittamisesta". [69] Tämän seurauksena hän onkin ehdottanut eräässä viimeaikaisessa

66 — 19 kohta.

67 — Olen käyttänyt tätä päättelytapaa edellä mainitussa asiassa Shearson Lehman Hutton (asia C-89/91) antamassani ratkaisuehdotuksessa sekä 8.6.1994 antamassani ratkaisuehdotuksessa tällä hetkellä vireillä olevassa asiassa Brenner ja Noller (asia C-318/93).

68 — Ks. 27 ja 28 kohta asiassa Kalfelis antamassani ratkaisuehdotuksessa.

69 — *Journal du droit international*, 1977, s. 728, 732.

artikkelissaan [70] asian Shenavai [71] mukaisen oikeuskäytännön laajentamista rajat ylittäviin yksityiselämän loukkaukseen liittyviin rikollisiin tekoihin.

81. On syytä muistaa, että yhteisöjen tuomioistuin on sanotussa tuomiossaan katsonut, että silloin kun riita koskee useita samasta sopimuksesta johtuvia velvoitteita,

"... asiaa tutkivan tuomioistuimen on toimivaltakysymystä ratkaistessaan nojauduttava periaatteeseen, jonka mukaan sivuasia seuraa pääasiaa. Toisin sanoen useiden velvoitteiden ollessa kyseessä päävelvoite määräisi tuomioistuimen toimivallan." [72]

82. Huetin mukaan:

"Jos edellä mainittua periaatetta, jonka mukaan 'sivuasia seuraa pääasiaa', sovelletaan sopimukseen perustumattomaan vahingonkorvausvastuuseen, erityisesti useissa valtioissa tiedotusvälineiden välityksellä tapahtuneeseen yksityiselämän loukkaukseen, useita vahinkoja (jotka sijoittuvat eri jakelupaikkoihin) kärsinyt kantaja voisi saattaa yhdellä ainoalla kanteella asian sen paikkakunnan tuomioistuimen tutkittavaksi, missä pääasiallinen vahinko on ilmennyt ('pääasiallinen vahinko' ei välttämättä ilmene siinä valtiossa, missä lehti on julkaistu)". [73]

83. Ehdottamatta siten perinteisen "locus delicti commissi" perusteen hylkäämistä, edellä esitetyllä näkökannalla pyritään korjaamaan sen vaikutukset niissä tilanteissa, joissa periaatteen automaattinen soveltaminen saattaisi johtaa toimivallan jakamiseen usean oikeuspaikan kesken.

84. Niin houkuttelevalta kuin edellä esitetty lähestymistapa vaikuttaakin, olen itse sitä mieltä, edellyttäen, että tuomioistuin varmistaa oman toimivaltansa ratione materiae [74], ettei yleissopimuksen tarkoituksena ole sitoa tuomarin toimivaltaa oikeudenkäynnin aineellisten edellytysten käsittelyyn. Yleissopimus perustuu läheisen liittymän objektiiviseen eikä subjektiiviseen käsitteeseen, jonka ei pitäisi vaihdella tapauksen ominaisuuksien mukaan. "Pääasiallisen vahingon" määrittäminen voi kansainvälisesti tunnettujen henkilöiden osalta olla vaikeata ellei mahdotonta, erityisesti silloin, kun heillä ei ole yhteisössä mitään liittymää, ei kansallisuuden eikä asuinpaikankaan perusteella.

85. Sitä vastoin suurimmassa osassa tapauksia sopimuksen päävelvoite on paikallistettava objektiivisesti, vaikka se joskus tuntuukin vaikealta.

70 — *Journal du droit international*, 1994, s. 169.
71 — Asia 266/85, tuomio 15.1.1987 (Kok. 1987, s. 239).
72 — 19 kohta.
73 — Ks. viittaukset edellä, viite 70, s. 171.
74 — Ks. jäljempänä, 104 kohta ja s.

86. Vaikka tietyt väliintulijat ehdottivat edellä esitettyä lähestymistapaa asian Mines de potasse d'Alsace yhteydessä, julkisasiamies Capotorti hylkäsi sen seuraavin sanoin:

"Käsitteen 'most significant connection' hyväksyminen olisi vaikea sovittaa yhteen sen yleissopimuksen laatijoiden tavoitteen kanssa, jonka mukaan toimivaltaisen oikeuspaikan vaivattomaan määrittämiseen pyritään sellaisten selvien, täsmällisten ja riittävän objektiivisten perusteiden avulla, joita voidaan soveltaa yhdenmukaisesti kaikissa yleissopimukseen liittyneissä valtioissa. Tässä mielessä sellainen peruste, jota ei edellä mainitun tapaan voida abstraktisti täsmentää ja joka nojautuu pikemminkin tuomarin harkintaan, ei anna riittäviä takeita". [75]

87. Näyttää lisäksi siltä, että tutkittavana oleva asia sijoittuu yksityisoikeuden rajamaille, joten territoriaalisuuskäsitteen hyväksyminen tietyin rajoituksin tuntuu mielestäni tarkoituksenmukaisemmalta.

88. Juuri edellä mainittu periaate johti yhteisön patenttia koskevan sopimuksen laatijat muotoileman 69 artiklan 2 kohdan seuraavasti:

"Yhteisön patenttia koskeva väärennöskanne voidaan saattaa sellaisen sopimusvaltion tuomioistuimen tutkittavaksi, jonka alueella väärennös on tehty. Valittu tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan ainoastaan sen valtion alueella tehdyt väärennökset."

III — Vahinkokäsite, todistussäännöt ja usean oikeuspaikan hyväksymisen seuraukset

— A —

89. Toisella, neljännellä ja viidennellä kysymyksellään ennakkoratkaisukysymyksen esittänyt tuomioistuin on tiedustellut yhteisöjen tuomioistuimelta, onko vahinko olemassa silloin, kun rikolliseen tekoon sovellettava laki (tutkittavana olevassa tapauksessa Ison-Britannian oikeus) ei edellytä, että henkilö, joka väittää kunniaansa loukatun, näyttää toteen, ensinnäkin että jotkut lukijat tuntevat hänet, ja toiseksi että hänelle on aiheutunut todellista vahinkoa; vahingon oletetaan olevan olemassa, kuten edellä olevasta ilmenee.

75 — S. 1754.

90. Olen edellä korostanut yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Kalfelis ilmaukselle "sopimukseen perustumaton" antamaa itsenäistä luonnetta. Koska toisten maineen vahingoittaminen täyttää "vahingon" tunnusmerkit 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitetussa merkityksessä, ja tämän säännöksen soveltamisala on laaja, muun laillisen velvoitteen kuin osapuolten välisen sopimussuhteen rikkomiseen perustuvan vahingonkorvauskanteen on katsottava kuuluvan sen soveltamisalaan. [76]

91. Pitäisikö kuitenkin mennä tällaista varsin yleistä määritelmää pidemmälle ja täsmentää vahingon tunnusmerkit? House of Lordsin esittämä kysymys koskee nimenomaan tätä.

92. Komission sekä väliintulleiden valtioiden mielestä yleissopimuksen yhdenmukainen soveltaminen ei vaadi aineellisen oikeuden yhtenäistämistä sopimukseen perustumattoman vahingonkorvausvastuun osalta.

93. Olen samaa mieltä, sillä yleissopimuksen tavoite on *toimivallan* johdonmukainen jakaminen sopimusvaltioiden kesken eikä aineellisen oikeuden sisältämien säännösten yhtenäistäminen.

94. Tämä on myös vallitsevan opillisen suuntauksen mukainen kanta. Esimerkiksi professori Kayen mukaan:

"... no effort should be made, as part of the attempt to develop a uniform Convention concept, to define whether particular *facts* are to be held to give rise to tortious liability or not, since it is not the function of the European Court, in drawing up such a definition, to stipulate whether tortious or any other form of liability *ought* to exist in a particular fact situation and reference must always be made to the applicable national law in order to determine the characteristics of the liability, if any, which is the subject of the national court proceedings ..." [77]

95. Vahinkotapahtuman olosuhteiden määrittäminen on siten yksinomaan kansallisen tuomioistuimen tehtävä, rikolliseen tekoon sovellettavan lain mukaisesti.

96. Sama pätee sovellettaviin oikeudenkäyntisääntöihin. Niiden osalta riittää viittaus yhteisöjen tuomioistuimen tuomioon Kongress Agentur Hagen [78]:

"... Yleissopimuksen tarkoituksena ei ole yhdenmukaistaa oikeudenkäyntiin liittyviä

76 — Ks. myös tähän suuntaan julkisasiamies Jacobsin ratkaisuehdotuksen 1. alaviite tuomiossa Handte.

77 — Edellä mainittu, s. 564.

78 — Asia C-365/88, tuomio 15.5.1990 (Kok. 1990, s. I-1845).

säännöksiä, vaan jakaa oikeudenkäyttöön liittyvä toimivalta yksityisoikeudellisten riita-asioiden ratkaisemiseksi yhteisön sisäisissä suhteissa, sekä helpottaa tuomioiden täytäntöönpanoa. On siten aiheellista tehdä ero toimivallan ja kanteen oikeudenkäyntiedellytysten välillä." [79]

— B —

97. Kuudennella kysymyksellään House of Lords on tiedustellut yhteisöjen tuomioistuimelta, edellyttääkö sen toimivallan ratkaiseminen, ettei ole sellaista vaaraa, että jonkin muun sopimusvaltion samanaikaisesti toimivaltainen tuomioistuin voisi päätyä erilaiseen ratkaisuun.

98. Kuten olen edellä osoittanut, kunkin sellaisen sopimusvaltion tuomioistuin, jonka alueella vahinko on ilmennyt, on toimivaltainen ainoastaan sen tuomiopiiriin sijoittuvan vahingon osalta siten, että kahdella saman kausaaliyhteydessä olevan tapahtuman perusteella vahingonkorvauskannetta tutkivalla tuomioistuimella ei ole kilpailevaa toimivaltaa.

99. Yleissopimuksen 22 artiklaa, joka koskee asiasta luopumista prosessiyhteyden perusteella, ei siten voida soveltaa, sillä sen soveltamisen edellytyksenä on tämän kaltainen toimivaltuus. Tämän osalta Gaudemet-Tallon on kirjoittanut seuraavaa:

"Jos myönnetään, ettei vahingon ilmenemispaikan tuomioistuin ole toimivaltainen muun saman seikan seurauksena aiheutuneen, mutta toisen sopimusvaltion alueella ilmenneen vahingon osalta, 22 artiklan soveltaminen ei tule kysymykseen." [80]

100. Eikö kuitenkaan sellaisessa tapauksessa, jossa joku tuomioistuin hyväksyy korvauskanteen ja joku toinen puolestaan hylkää sen, ole vaarana, että annetut tuomiot olisivat keskenään ristiriitaisia 27 artiklan 3 kohdassa tarkoitetussa merkityksessä?

101. En usko, ainakaan silloin kun asiassa Hoffmann [81] esitetty ristiriitaisuuden edellytys ei täyty. Itse asiassa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että:

"Jotta voitaisiin päättää, ovatko tuomiot keskenään ristiriitaisia ..., on syytä tutkia,

79 — 17 kohta.

80 — 197 kohta. Ks. myös tähän suuntaan, Gothot ja Holleaux, edellä mainittu, 226 kohta.

81 — Asia 145/86, tuomio 4.2.1988 (Kok. 1988, s. 645).

aiheuttavatko asianomaiset tuomiot toisensa mitätöiviä oikeudellisia seurauksia." [82]

102. Yhteisöjen tuomioistuin totesi mainitussa tuomiossaan, että päätös, jolla puoliso oli velvoitettu suorittamaan elatusapua toiselle puolisolle, oli ristiriitainen toisessa sopimusvaltiossa annetun avioerotuomion kanssa. Esillä olevassa asiassa ei ole kysymys tällaisesta tapauksesta. Vaikka annetuttuja tuomioita voitaisiin pitää erilaisina, ne eivät kuitenkaan olisi ristiriitaisia keskenään.

103. Näin määräytyneen vahingon ilmenemispaikan tuomioistuimen toimivallan tunnustamista ei pitäisi vaarantaa sillä perusteella, että sen antama tuomio saattaa olla erilainen kuin tuomio, joka on annettu toisen sopimusvaltion tuomioistuimessa, joka puolestaan on toimivaltainen ratkaisemaan korvauskysymyksen sen tuomiopiirissä ilmenneen vahingon osalta.

— C —

104. Lopuksi on syytä tutkia seitsemäs kysymys, joka koskee niitä kantajalta vaadittavia todisteita, joiden perusteella kansallinen tuomioistuin pystyy varmistamaan toimivaltansa 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

105. Yhteisöjen tuomioistuin on tutkinut asiallisten edellytysten vaikutusta toimivallan määräytymiseen asiassa Effer [83], joka koski 5 artiklan 1 kohtaa ja jossa vastaaja oli kiistänyt sopimussuhteen olemassaolon.

106. Julkiasiamies Reischl katsoi ratkaisuehdotuksessaan, että

"Jos myönnetään, että sopimussuhteen olemassaoloa koskeva riita poissulkee EO IPSO yleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaisia säännöksiä noudattaen nostetun kanteen, pelkästään se, että vastaaja kieltää sopimuksen olemassaolon voisi saattaa sekä tämän säännöksen että 5 artiklan 3 kohdan — rikollisen teon tekopaikan forumin — vaikutuksettomaksi, kun taas yleensä vastaajan tarkoituksena on nimenomaan lainvastaisen teon olemassaolon kieltäminen." [84]

107. Tuomioistuimen olisi todettava, että

"... kansallisen tuomioistuimen toimivalta sopimukseen perustuvien kysymysten osalta sisältää toimivallan tutkia itse sopimuksen

82 — 22 kohta.

83 — Edellä mainittu tuomio asiassa 38/81.

84 — S. 838.

olemassaoloa koskevat kysymykset, koska se on välttämätöntä, jotta asiaa tutkiva kansallinen tuomioistuin voi ratkaista toimivaltansa yleissopimuksen mukaan." [85]

ja että

"... yleissopimuksen päämäärän ja luonteen kunnioittaminen vaatii edellä olevien sääntöjen sellaista tulkintaa, jonka mukaan sopimukseen liittyvää riitaa tutkiva tuomari voi, jopa virkansa puolesta, arvioida toimivaltansa olennaiset edellytykset asianosaisen esittämien sellaisten ratkaisevien ja relevanttien tekijöiden kannalta, joiden perusteella voidaan päätellä, onko sopimus olemassa vai ei."

108. Sopimuksen olemassaolon kiistäminen ei siten poista 5 artiklan 1 kohdan tarjoamaa toimivaltavaihtoehtoa, vaikka ratkaistakseen omaa toimivaltaansa koskevan kysymyksen, tuomioistuin ottaisikin tutkittavakseen aineellisia edellytyksiä koskevia kysymyksiä.

109. Kysymyksessä on perinteinen sääntö, jonka mukaan jokainen tuomioistuin on oman toimivaltansa tuomari.

110. Sama ratkaisu on omaksuttava silloin, kun kantaja on saattanut kanteensa tuomioistuimen tutkittavaksi 5 artiklan 3 kohdan perusteella, ja tuomarin on ratkaistava toimivallan puuttumista koskeva vastaajan esittämä väite sillä perusteella, ettei rikollista tekoa ole olemassa. Ratkaistakseen tämän kysymyksen, tuomarin on harkittava kantajan esittämien seikkojen perusteella, onko vastaaja tehnyt teon, jonka perusteella hänet voidaan saattaa vastuuseen, ja jonka seurauksena sen tuomiopiirissä on aiheutunut vahinko.

111. Edellä olevan perusteella, ehdotan siten seuraavaa oikeudellisia kysymyksiä koskevaa ratkaisua:

"Useissa sopimusvaltioissa levitetyllä lehtiartikkelilla aiheutetun kunnianloukkauksen ollessa kyseessä tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehdyn yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että kantaja voi saattaa asiansa joko painopaikan tuomioistuimen tutkittavaksi, joka on toimivaltainen lainvastaiseen tekoon liittyvien kaikkien vahinkojen osalta, tai jakelupaikkojen tuomioistuinten tutkittavaksi, jotka ovat tekoon sovellettavan lain mukaisesti toimivaltaisia ainoastaan niiden tuomiopiirissä ilmenneen vahingon osalta.

85 — 7 kohta.

Usean toimivaltaisen tuomioistuimen olemassaolosta aiheutuvan erilaisten ratkaisujen vaaran ei pidä vaikuttaa minkään vahingon seurauksena asian tutkittavaksi ottaneen tuomioistuimen toimivaltaan.

Se seikka, että vastaaja kiistää kantajan väittämän teon tunnusmerkkien täyttymisen, ei riitä poistamaan kansalliselta tuomioistuimelta sen 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti määräytyvää toimivaltaa."